

ІСТОРИЧНА КАРТОГРАФІЯ — спеціальна історична дисципліна, головним завданням якої є укладання історичних карт та атласів, а також дослідження стародавніх карт і вивчення історії [картографії](#). Як самост. галузь знань І. к. виникла на поч. 20 ст. на перетині історії, географії та картографії. Тривалий час вона розвивалася у руслі дослідж. давніх карт як пам'яток картографії і як джерел, свідчення яких можна використовувати для вивчення природних та історико-політ. змін. Уперше науковці зацікавилися ґрунтов. вивченням давніх карт наприкінці 18 — на поч. 19 ст. Досліджуючи давню карту, встановлюють дату її створення й тиражування, атрибуцію, топогр. і матеріал. зміст, відшуковують інформацію для проведення порівнял. аналізу, вивчають пояснювал. текст до карти, різноманітні супровідні малюнки, геральдику, якість паперу й фарб, оцінюють рівень можливих геогр. знань укладача карти, здійснюють аналіз деформацій, яких зазнавала відтоді відповідна тер. тощо. Мистецтво укладання карт має давню історію. У культурі антич. цивілізації картографія сягнула свого розквіту за доби Рим. імперії. Найвідомішим серед антич. картографів був Клавдій Птолемей (2 ст. н. е.), роботи якого користувалися беззапереч. авторитетом упродовж багатьох віків. Укладачем перших власне істор. карт, зокрема Зх. і Правобереж. України, вважають А. Ортелія (1527–98) — гравера, торговця та видавця карт із Фландрії (тогочас. центру зх.-європ. картографії). Картогр. зображення укр. земель і меж проживання народів, які їх населяли, відомі з 2-ї пол. 4 ст. н. е. (т. зв. Пейтингерові таблиці — рим. карта шляхів). Найдавнішими реаліст. картами укр. земель є карти франц. військ. інж. Г. де Боплана (перша — 1639). Відомі також карти із зображенням тих чи ін. укр. земель у складі Московії, Литви, Австрії, Туреччини, Польщі, Угорщини тощо. Середньовічні карти із зображенням укр. земель почали використовувати в укр. історіографії наприкінці 18 — на поч. 19 ст. Д. Бантиш-Каменський першим переклав російською мовою карту України Г. де Боплана. Методику використання давніх карт в історико-геогр. дослідж. розробляв П. Брун. А. Скальковський під час написання історії Новорос. краю

дослідив відповідні карти 18 ст. М. Максимович використовував карти для топонім. досліджень. І. Беляєв до карти Дніпра 1697 додав пояснюв. текст. О. Русов дослідив атлас Дніпра 1784–86. Д. Яворницький використовував карти 18 ст. у дослідж. історії Запороз. Січі. О. Лазаревський видав документ про поч. картогр. діяльності в Україні Д. Дебоскета. М. Владимирський-Буданов використав карту Г. де Боплана для вивчення міграц. рухів насел. України в 2-й пол. 16 — 1-й пол. 17 ст. Першим укр. істориком-картознавцем наприкінці 19 ст. став В. Ляскоронський, який майже 30 р. досліджував істор. карти й опублікував дві великі праці з картознавства Пд. України. В. Кордт видав 4-томний атлас переважно факсиміл. репродукцій середньовіч. карт України й Росії. Ю. Кулаковський репродукував портолан (високоточна навігац. карта венеціан. купців) Чорного моря 1474. В. Іванов опублікував атлас Харків. намісництва 1784. Л. Падалка за картами Г. де Боплана вивчав тер. Полтавщини. Іконогр. і топонім. матеріали карт Г. де Боплана використовував у своїх дослідж. також Б. Барановський. Л. Багров видав перелік стародав. карт Чорного моря. Серед ін. дослідників І. к. в Україні — Я. Дашкевич, Я. Ісаєвич, І. Гирич, М. Вавричин, Т. Люта, О. Діденко, Л. Пономаренко, О. Маркова.

Рекомендована література

1. Дашкевич Я. Р. Територія України на картах XIII–XVII ст. // Істор. дослідж.: Вітчизн. історія. 1981. Вип. 7;
2. Його ж. Україна на картах XIV–XV ст. Стан і проблематика досліджень // Історико-геогр. вивчення природ. та соц.-екон. процесів на Україні. К., 1988;
3. Маркова Е. Е. Картография историческая // Спец. истор. дисциплины. К., 1992;
4. Паславський Т. Б. Сучасні поняття періодизації в історичній картографії середніх віків та картознавстві України // Рукописна та книжк. спадщина України: Археогр. дослідж. унікал. архів. та бібліотеч. фондів. К., 2002. Вип. 7.

[О. Є. Маркова](#)

Бібліографічний опис:

Історична картографія / О. Є. Маркова // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-12783>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).